

Voldtektsutvalget
v/sekretariatsleder Maria Egeland Thorsnes

Oslo, 01. juni 2023

Innspill til voldtektsutvalgets arbeid

Nok. Norge sitter i referansegruppen til voldtektsutvalget, og kom med muntlig innspill på referansegruppemøtet 13. april. Vi takker for muligheten til å også komme med et skriftlig innspill.

Nok. Norge er paraplyorganisasjonen til femten Nok.-sentre rundt om i landet. I tillegg til Nok.-sentrene, finnes det seks sentre som jobber med utsatte for seksuelle overgrep. Alle 21 sentre får midler fra egen tilskuddsordning hos Bufdir.

Nok.-sentrene er et lavterskel hjelpetilbud for personer som er utsatt for seksuelle overgrep og deres pårørende. De driver også forebyggende arbeid og er en viktig støttespiller for øvrige hjelpetjenester i sine kommuner. Ansatte ved Nok.-sentrene har stor kompetanse på følgene av overgrep og hvordan man kan hjelpe dem som har vært utsatt for det.

Nok. Norge jobber politisk på vegne av sentrene, og for at alle utsatte og pårørende skal ha tilgang til god og tilgjengelig hjelp uansett hvem de er og hvor i landet de bor. Dette høringssvaret sendes på vegne av alle medlemssentrene, men det er også enkelte sentre som sender egne høringsvar.

Vi er i det følgende spesielt opptatt av å vurdere det akutte og mer langsiktige helse- og omsorgstilbudet til voldtektsutsatte og hvordan man kan øke kompetansen om vold i et mangfoldsperspektiv hos ansatte.

Mangfold i hjelpetjenestene

NOVAs rapport om hjelpesøking i innvandrerbefolkningen viser at terskelen for å søke hjelp og å anmelde er høy både hos majoritet- og minoritetsbefolkningen¹. Det er mange likheter blant gruppene, men de beskriver at konsekvensene for noen minoritetsgrupper, og særlig menn og kvinner som lever i sosiale miljøer med mer patriarkalske og konservative kjønns- og seksualnormer, kan være forskjellig fra og i noen tilfeller mer alvorlig enn majoritetsbefolkningen.

¹ <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/2983502/NOVA-Rapport-11-2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
noknorge.no

Rapporten peker ikke på én spesifikk metode for å senke terskelen som vil fungere for alle, men fremhever at det stadig trengs kompetanseheving i ulike tjenester, både om seksuelle overgrep generelt og om særskilte forhold knyttet til overgrep mot personer med annen landbakgrunn enn norsk.

Det er stort behov for informasjon som kan være med på å svekke tabuiseringen, både av seksualitet og seksuelle overgrep, i ulike minoritetsgrupper. En hovedutfordring er å kommunisere på en respektfull måte, at seksuelle overgrep finnes i alle deler av befolkningen, og hvilke konsekvenser det har for barn og voksne som blir utsatt. Her vil det være avgjørende å finne kommunikasjonsformer som er tilpasset målgruppene.

En av anbefalingene i rapporten er at det bør vurderes å utarbeide kurs for tolker som ønsker å spesialisere seg på tolking på sensitive temaer som seksuelle overgrep og vold. «Slike kurs kan med fordel utvikles i samarbeid mellom tolkeutdanninger og krisesentre/sentre mot incest og seksuelle overgrep, samt fagmiljøer med spisskompetanse på brukere med innvandrerbakgrunn» (s. 62).

Forskning og praksis viser en sammenheng mellom funksjonsnedsettelse og utsatthet for overgrep. Flere studier har funnet høyere forekomst av overgrep blant personer med funksjonsnedsettelse enn personer uten. Samtidig vet vi at overgrep kan forårsake psykiske lidelser og andre funksjonsnedsettelse.

Personer med funksjonsnedsettelse har krav på et tilrettelagt tilbud ved Nok-sentrene. Dette framgår blant annet av sentrenes retningslinjer fra Bufdir. Flere rapporter peker på at hjelpeapparatet knyttet til vold og overgrep ofte har lite kunnskap om funksjonsnedsettelse, og spesielt psykisk utviklingshemming.

Samtidig har de øvrige delene av hjelpeapparatet ofte lite kunnskap om overgrep og seksualitet. Dette gjelder også tjenesteapparatet rettet mot personer med funksjonsnedsettelse. Overgrepsutsatte med en funksjonsnedsettelse faller dermed lett mellom to stoler. Blant annet ser man tegn på utsatthet hos brukere, i form at adferdsendringer og liknende, blir lest som normaloppførsel i stedet for et mulig varsel.

I det faglige nettverket som Nok.-sentrene inngår i, er det høy kompetanse på vold og overgrep mot mennesker med intellektuell funksjonsnedsettelse, blant annet gjennom VIP-programmet som drives av blant annet Nok. Hamar. Her lærer de opp instruktører i kommunene som igjen underviser mennesker med funksjonsnedsettelse om grensesetting, vold og overgrep.

Styrke lavterskeltilbud til voldtektsutsatte

God og riktig hjelp etter seksuelle overgrep virker forebyggende da utsatte for overgrep har større sjanse for å oppleve nye overgrep. Ved å gi hjelp til å bearbeide tanker, følelser og

reaksjoner, og å plassere skylden på overgriperen, er man med på å gjøre den utsatte mindre sårbar for nye overgrep.

Nok.-sentrene tar imot utsatte for seksuelle overgrep uten henvisning, og jobber etter et hjelp til selvhjelp-prinsipp. I 2021 oppsøkte over 2800 personer som var utsatt for seksuelle overgrep og deres pårørende sentrene, og tallet har vært økende de siste årene. De ansatte har spisskompetanse på seksuelle overgrep.

Nok.-sentrene jobber med utgangspunkt i faglige veiledere for kultursensitiv metode. Veilederne beskriver hvordan man best mulig tar imot utsatte for seksuelle overgrep med minoritetsbakgrunn. 18 % av befolkningen i Norge har innvandrerbakgrunn (SSB, 2022). Brukere på Nok.-sentrene med innvandrerbakgrunn utgjør 11 %. NOVA's rapport om hjelpesøking blant minoritetsbefolkningen påpekte at sentrene i større grad må jobbe for å nå denne delen av befolkningen. Dette kan gjøres enten ved å inngå i et tettere samarbeid med krisesentrene eller ved å være ansvarlige for å kurse tolketjenesten.

Hovedkonklusjonen i NOVA-rapporten *En evaluering av sentrene mot incest og seksuelle overgrep* (16/17) er at sentrene bør bestå som egne tiltak og som supplement til de ordinære offentlige hjelpetiltakene. Den hjelpen de utsatte får ved sentrene gis ikke andre steder, og brukerne fortalte i rapporten at de verdsetter at det finnes et eget sted for de som er utsatt.

Sentrene har ifølge NOVA-rapporten over tid blitt en stadig mer integrert del av hjelpeapparatet i kommunene. Sentrene samarbeider bredt med og bistår andre helse- og omsorgsinstitusjoner i kommunene når de kommer i kontakt med seksuelle overgrep. Ifølge Bufdirs statistikk for sentrene står helsesykepleiere og helsepersonell for 17 % av henvendelsene til sentrene i 2021.

For at sentrene skal ha kapasitet til å utvikle tilbudet til å i større grad møte en mangfoldig befolkning, bør myndighetene støtte etablering av satellitt-kontor. Dette er en anbefaling i NOVA's evaluering av sentrene fra 2017. Det vil gi fysisk tilstedeværelse av Nok.-ansatte på andre steder enn på hovedkontoret på gitte tidspunkt. Satellitter øker tilgjengeligheten til hjelpetjenesten betraktelig, og tilstedeværelse av den kompetansen Nok.-sentrene har på flere steder, samtidig som man sikrer store nok fagmiljø ved sentrene.

Nok. Norge anbefaler at det opprettes en egen prosjektordning der sentrene blir gitt mulighet til å etablere flere satellitt-kontor. Nærhet til gode hjelpetilbud som er skikket til å ta imot dem og har den nødvendige faglige kompetansen er en viktig del av det langsiktige helse- og omsorgstilbudet til voldtektsutsatte. Dette tiltaket ble også spilt inn til opptrappingsplanen mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner som skal legges fram høsten 2023.

Forebygging

Nok. Norges erfaring er at barn og unge savner et tilbud når man har opplevd seksuelle overgrep der de bor, og at det trengs flere hjelpetilbud for barn og unge. Dette var også et av

funnene i Barneombudet sin rapport om psykisk helsetilbud til barn og unge i kommunene *Hvem skal jeg snakke med nå?*². I dag har barn og unge ikke likeverdig tilgang på hjelp.

Statens barnehus tar bare imot barn og unge som har vært utsatt for vold og seksuelle overgrep der det foreligger en politianmeldelse. BUP er en psykiatrisk hjelpetjeneste for dem som er under 18 år, men dette er en del av spesialisthelsetjenesten som krever henvisning fra lege og som ofte har lange ventelister.

Alle Nok.-sentrene tar imot barn ned til 16 år. Noen få av sentrene har også barnefaglig kompetanse, og tar imot yngre barn. Disse følges alltid av helsepersonell som kan føre journal. Det er ønskelig at alle sentrene får høyere barnefaglig kompetanse, da man ser at flere under 16 år tar kontakt, og at de mangler lavterskeltilbud der de bor. Bufdir publiserte en barnefaglig veileder for Nok.-sentrene våren 2023 som beskriver rammer og innhold for et slikt tilbud³

Å gi barn en god barndom gjør dem tryggere og friskere som voksne. Derfor må vi sikre at det blir lagt ned en tilstrekkelig innsats mens de er unge. Forskning viser at barn som kjenner kroppen sin, som har gode begreper og vet hvordan barn blir til, forteller og beskriver raskere hvis de blir utsatt for grenseoverskridende atferd.

Alderstilpasset opplæring om kropp, følelser og grenser er derfor viktig for å forebygge og bekjempe vold og overgrep. Kunnskapen de får i barnehagen må bygges videre på, i grunnskolen og videregående skole.

Dette kan sikres f.eks. gjennom at alle barnehager og skoler har forebyggende tiltak mot krenkelser, vold og overgrep, og at alle kommuner har en handlingsplan og en progresjonsplan for forebyggende tiltak i barnehage og skole. Det er også viktig at alle som jobber med barn og unge, og andre ansatte i kommunen ellers vet hvor de kan henvende seg for råd og veiledning når de står i vanskelige saker.

Nok.-sentrene veileder i dag mange ansatte som jobber med barn og unge om forebygging og avdekking av seksuelle overgrep. Sentrene finnes på mange steder i landet, og er lett tilgjengelig. Vi ser at etterspørselen etter opplæring og undervisning av helsepersonell, lærere og elever er stor.

30 % av henvendelsene til Nok.-sentrene var fra utdanningsinstitusjoner i 2021 og dette har mest sannsynlig økt i 2022. Vi vet at mange lærere er usikre på hvordan man skal snakke med elever om seksualitet og grensesetting. Redd Barnas rapport om seksualundervisning blant lærerstudenter viser at mange lærerstudenter er usikre på dette, og at studentene etterspør bedre ferdigheter på å undervise om dette⁴. Disse ferdighetene har ansatte på Nok.-sentrene,

² <https://www.barneombudet.no/vart-arbeid/publikasjoner/hvem-skal-jeg-snakke-med-n%C3%A5>

³ <https://www.bufdir.no/fagstotte/produkter/smiso/>

⁴ <https://www.reddbarna.no/content/uploads/2021/01/Redd-Barna-Laererstudenters-perspektiver-pa-seksualitetsundervisning.pdf>

Ingen skal bli utsatt for seksuelle overgrep

og å undervise lærere og helsesykepleiere vil være en god måte å bedre seksualundervisningen i skolen på.

Nok. Norge ønsker at det etableres en ny finansieringsordning for sentre som ønsker å utvikle et fast tilbud til barn ned til 12 år. Ved å etablere et slikt tilbud får barn og unge et mer tilgjengelig hjelpetilbud. Dette tiltaket ble også spilt inn til opptrappingsplanen mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner som skal legges fram høsten 2023.

Ingvild Hestad Torkelsen
Daglig leder, Nok. Norge.